

sökt utföra en runsten efter mönster av de gamla runristningarna, utan att närmare känna till runstensstilen.

För fullständighetens skull och för att också den uppfattningen, som räknar Nånöstenen som en »vanlig» runristning, skall komma till orda, återges här Brates undersökningsprotokoll och hans foto (fig. 313) från år 1915:

»Runstens mitt är betäckt av konstigt flätade slingor. Överst sitter ett ormhuvud med treflikig kam, från vilket utom ormens kropp två smärre slingor utgå. Denna orm slutar med en knorr nedtill t. h. På motsvarande ställe t. v. finnes en knorr, som avslutar en annan ormkropp, vars avslutning upptill dock icke är klar; dels slutar den upptill t. v. omkring 30 cm under det först nämnda ormhuvudet med en knorr, som sträcker sig in på runslingan, dels utgår från densamma vid samma höjd på stenens mitt en gren, som sträcker sig till högra kanten och äger en avslutning, vars natur icke säkert kan bestämmas. En mängd små slingor äro sammanflätade med dessa, men deras lopp kan blott delvis klart angivas. Runorna stå i en slinga, som omsluter mittytans ornering, men på vänstra sidan saknas dess övre linie och kan blott delvis förmodas. Inskriften börjar nedtill t. v. med namnet **sibi**, som dock är mycket ovisst, det följande verbet **risti** är säkrare. Av ordet 'sten' synes blott **s** och två stavar med bortslagen topp. Ordet 'efter' tyckes vara säkert **utr**, dock är högra bistaven av **t** mycket svag. Den avlidnes namn **kuma** är rätt klart, blott att av **a** endast 1 cm nedifrån finnes. Den högra sidans runor äro ännu ovissare men ristarens namn **usl** jämförelsevis säkert.» Enligt Brates mening kan inskriften sålunda ha varit: **sibi risti sin utr · kuma fapür isin usl eauk**, vilket skulle betyda: »Sibbe reste stenen efter Gumme, sin fader. Osel högg.»

Det ristarnamn, som Brate tycker sig kunna urskilja på Nånöstenen, är eljest okänt. I *Svenska runristare* upptager Brate ristaren *Osl* som n:r 65.

Redan Brates redogörelse för ornamentik och inskrift väcker ju misstanken, att Nånöstenen är en relativt sent utförd efterbildning. En granskning av originalet lämnar ett starkt stöd för en sådan misstanke. Av allt att döma är inskriften utförd vid en tid, då konsten att rista runstenar sedan länge fallit i glömska. Linjerna äro grunt och påfallande osäkert huggna. Ornamentiken är genomgående oredig, och de runliknande tecknen ge ingen begriplig mening. Det måste tyvärr sägas, att Brates läsning och »tolkning», som framställes med försiktighet, är högst missvisande. Den eljest okände runristaren *Osl* torde tryggt kunna avföras ur diskussionen.

582. Söderby-Karls kyrka.

Litteratur: B 246, L 623. J. Bureus, F a 6, s. 147 n:r 243 (Bureus' egen uppteckning), s. 187 n:r 110 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 371, F a 10:2 n:r 69 c, F a 1 s. 84; J. Rhezelius, *Monumenta Uplandica* (F c 6), s. 69, 71, 73 (tryckt i UFT h. 32, 1915—17, s. 35), R 550 n:r 24; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 69; N. Celsius (resp. Laurentius Sepelius), *Roslagia* (1721), s. 41; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 110, 394; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 201 f.; F. V. Radloff, *Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län* 2 (1805), s. 147; *Kyrkoinventarium 1829* (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 72; S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten* (i: *Norrtäljetrakten under forntiden*, 1945), s. 61 f.

Avbildningar: Bureus, teckning (i F a 10:2), kopparstick (i F f 6 n:r 153); Rhezelius, teckning (i *Monumenta Uplandica* och i R 550); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 246).

Runstenen, som länge har varit försvunnen, stod enligt Bureus (F a 6) »på Söderby Kyrkogård för ky. d.» [d. v. s. framför kyrkdörren]. I »Runahäfd» (F a 10:2) finnes på teckningen uppgiften: »På Söderby Kyrkogård liggandes»; stenen avritades »den 19 Aug 1638». — J. Rhezelius lämnar i *Monumenta Uplandica* följande upplysning om stenen: »På Kyrkogården vid K dören ligger denne Runsteen klaar Styl. 23 oct.» I R 550 uppgär han, att runstenen finnes »Å Kyrkogårdhen gent mot Wapenhusdören». I *Ransakningarna* finnes följande uppgift: »Uppå

Fig. 314. U 582. Söderby-Karls kyrka.
Efter teckning av Bureus.

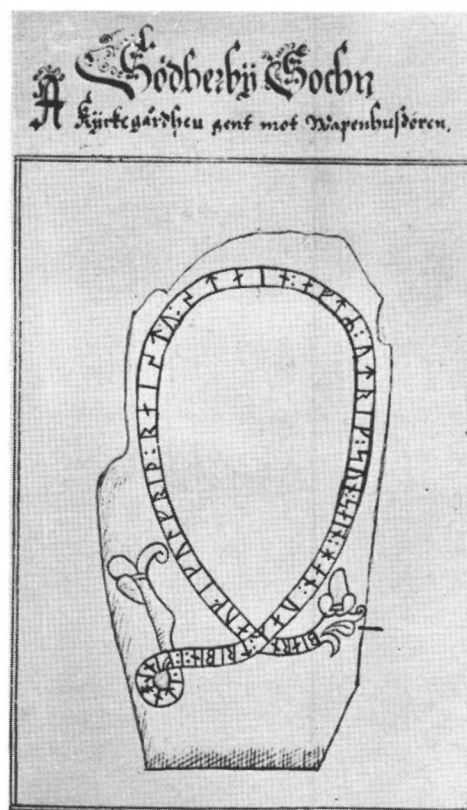

Fig. 315. U 582. Söderby-Karls kyrka.
Efter teckning av Rhezelius i R 550.

Söderby kyrkio gårdh, geent emoot kyrkio dörren een Sten medh Runska och een annan med Munka Styhl på skrifne». ¹ Peringskiölds *Monumenta*: »Söderby Kyrkogård» (B 246: »Söderby Kyrkogård»; L 623: »Kyrkogården»). O. Celsius: »ligger nu på en bondegård, 10 steg från kyrkio dörn». Vid Radloffs besök var runstenen försvunnen. Han skriver: »De 3 Runstenar som enligt Bautil skola finnas i Söderby på Kyrkogården, i Sacristian ² och vid Igelsta hafva i senare tider blifvit förstörde.» I Kyrkoinventarium 1829 finnes ingen uppgift om runstenen: »På kyrkogården, som nyligen blifvit utvidgad synas inga forntida minnesmärken.»

Höjd omkr. 1,80; bredd omkr. 1,20 m.

Inskrift (enligt Bureus, F a 10:2):

biarn huk · ikulfrip : raistu : stain : aftr : utrik : sun : sain · han · uar : tribin : o · fin · lonti

Biörn ok Igulfrið raistu stæin æftir Otrygg, sun sinn. Hann var drepinn a Finnlandi.

»Björn och Igulfrið reste stenen efter Otrygg, sin son. Han blev dräpt i Finland.»

¹ Också denna senare sten, en gravsten, finnes avbildad av Rhezelius i *Monumenta Uplandica*, se UFT h. 32, s. 36. Rhezelius skriver: »Widh K dören dersammastädz är och denne g. grafsteen medh gamal styhl, förnöt syns ganska illa.»

² I sakristian har aldrig funnits någon runsten. Anledningen till Radloffs oriktiga uppgift är, att i *Bautil* upptages som n:r 1118 en runsten i »Söderby Sakerstije». Radloff har icke observerat, att överskriften rättas i *Bautil* (s. 320): »No. 1118. står, Söderby sakerstige mur, läs Söderby i Arkesta Sokn.» B 1118 är sålunda U 341.

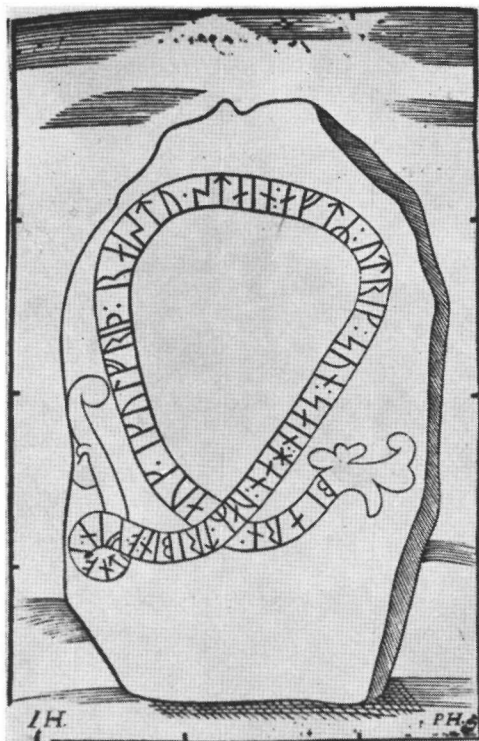

Fig. 316. U 582. Söderby-Karls kyrka.
Efter B 246.

Till läsningen: Inskriften har säkerligen varit tydlig, vilket framgår redan därav att de bevarade läsningarna avvika endast i detaljer. Rhezelius' anmärkning (se ovan) »klaar Styhl» åsyftar, att ristningen har varit lättläst. — Bureus (F a 6): 6 a, 22 i; sk saknas efter 59 n; 56 i. — Rhezelius (F a 6): 6 a; 56 i; sk saknas efter 59 n; sk efter 64 i. — Hadorph: Sk efter 5 n; 6 a.

I R 550 tolkar och kommenterar Rhezelius inskriften på följande sätt: »Bierno et Igvlfriidis erexervnt monvmentum in memoriam Vtrici filii svi, ipse occisvs est in Finlandia... Denne föliende sten är förder af sin rätta grifft eler platz, och in på Kyrke gården, huilken är klar af sigh sielf, och Utwijsar wara satt eler rist af Utrichs föräldrar, til en ewigh åminnelse, efter han dräpin wardt i Finlandh, Utan twifwel i krigh af fienderne, Och måste detta wisselighen hafwa warit en förnemblich Person, effter hans Lijk är förddt frå finland och hijt at begrafwas, och sedan detta monument efter honom sätt wordet.» — Celsius och Sepelius lämna i *Roslagia* exakt samma tolkning av inskriften (översatt till latin) som Rhezelius har i R 550, och kommentaren är snarast att betrakta som ett ordagrant återgivande av Rhezelius' ovan citerade uttalande: »Hic lapis a suo debito loco in cœmeterium translatus esse dicitur, cujus Runæ aperte

monstrant ipsum erectum esse a parentibus Vtrici in perpetuam ejusdem memoriam, qvi sine dubio ab hostibus in Finlandia occisus fuit. Hunc autem Utricum stirpe nobili natum fuisse verosimile est, cum funus ejus a Finlandia ad Parochiam Söderby fuerit translatus, ubi forte & Vtricus prædium suum habuerit.» — I *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762) skriver Brocman: »Til Åminnelse af et fiendtligt Försök på Finland är på Söderby Kyrkogård i Upland en Sten». Brocmans översättning av inskriften lyder: »Björn och Engelfrid reste stenen efter Utrick sin Son. Han war dräpen å Finland.» Härtill anmärker Brocman följande: »Under Hedendomen omtalar wäl Ynglinga-Sagan c. 22. K. Agnes Strid med Froste, en Konung i Finland, hwars Dotter Skalf, utan Afseende på sit Ägtenskap med K. Agne, sedan försåtligen hängde honom på Agnefit, just där som Stockholms Stad nu imellan både Malmarne är belägen; men därefter, wet man, utom Erik Emundsons och Styrbjörns segerrika Wapneskiften i alla dessa Östra Länder... intet rätt Besked om något Härtåg til Finland ifrån Swerje för K. Erik den Heliges, som denne Konungs Bewågenhet för Kyrkan och de Andelige, jämte St. Hindrichs Död, gjort i Historien mycket märkligt. Dessutom skulle wi kanske härom äga icke mera Kundskap, än om flera wåre Förfäders Bedrifter, som wi nu med Möda allenast finne en Skymt här och där utaf, hos en eller annan utländsk Skribent, eller uppå desse Runstenar, som jag här vågar det Allmännas Upmärksamhet at underkasta.»

Namnet *Finmland* förekommer endast ytterligare en gång i runinskrifterna, nämligen i den gotländska L 1698 Rute kyrka. Det är av intresse att sammanställa uppgiften i U 582 *Hann var drepinn a Finnländi* med slutet av den närbelägna U 533 *Han was drepinn a Virlandi*, se S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten*, s. 60 f.

Kvinnonamnet *Igvlfriðr* är ytterst sällsynt. Utom i denna inskrift förekommer det endast en gång, nämligen på en runsten vid Sundbro, Bälinge socken (B 469, L 146); se f. ö. E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106. — Om namnet *Otrygg*, som är belagt i runinskrifter ett 10-tal gånger, se Sö 217.